

Bálintné Kovács Júlia

Erdélyi örménymagyar meghurcoltak, elítéltek, hősök és mártírok

Az 1956-os magyar forradalom nemzeti történelmünknek az az eseménye, amely Magyarországot az elmúlt évszázadban a legnagyobb világpolitikai szerephez juttatta. Történetéhez szervesen hozzátartozik az az együttérés is, amely révén az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai magyarság kifejezte teljes azonosulását a magyar forradalom eszméivel. 1956 októbere, novembere így vált az erdélyi magyarság számára is a kommunista diktatúrával való szembenállás, a szabadság eszméjéért való kiállás igazi mércéjévé. De a szabadságért 1956 előtt is többen kiálltak. Közöttük is voltak örménymagyarok. Néhányukat megtaláltam a világhálón, őket is felsorolom, és ha lehet, megnézem az Erdélyi Múzeum Egyesületben lévő anyagot, melynek címe 1956 ELŐTT ÉS 1965 UTÁN POLITIKAI OKBÓL MEGHURCOLTAK. Ez mindegy mellékterméke a Dávid Gyula szerkesztette munkának, amely tudósít arról, hogy „a Függelékben közzétesszük a több mint 1000 egykori romániai magyar politikai üldözött legfontosabb adatait: születésének helyét és idejét, illetve annak hiányában a lakóhelyére utaló adatot.”

Ugyanis a magyar forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulója tiszteletére, Dávid Gyula irodalomtörténész, egykori politikai elítélt szerkesztésében megjelent 1956 Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adattára 1956–1965 című kötet, mely közel 1500 elítélt életútját, személyi adatait tartalmazza. Ezzel végérvényesen megdőlt minden olyan lekicsinylő, elbagatellizáló állítás létjogosultsága, hogy 1956-ban Erdélyben, a Partiumban, a Bánságban, a történelmi

Máramarosban néhány szervezkedési kísérletet leszámítva, valójában nem volt semmi. Az említett régiókban valóban nem dörögtek a fegyverek, az utcákon nem dübörögtek a tankok, azonban az erdélyi magyarság – Ilyés Gyulával szólva – már 1956. október 23-án este meghallotta „a tigris karmaiba esett énekes madár sikolyát”. A kommunista diktatúrát kiszolgálókat leszámítva szinte egy emberként álltak a forradalom eszméi mellé.

Tófalvi Zoltán tanulmánya az első kísérlet volt arra, hogy emléket állítson a Budapesten kivégzett erdélyi származású mártíroknak. Őt idézem: „Eörsi László történész, az 1956-os Intézet munkatársa 1956 mártírjai. 225 kivégzett felkelő címmel, Szentpétery Tibornak Budapesten, a forradalom napjaiban készült döbbenetes fotóinak a „társaságában”, a Rubicon Könyvek-sorozatban – betűrendben és fényképekkel, valamint a periratok legfontosabb jelzeteinek ismertetésével tárja az olvasó elé az 1956. november 4-ét követő retorzió során kivégzett mártírok névsorát.

Saját, 1956-hoz kapcsolódó kutatásaim során, megjelent köteteim rendjén magam is többször leírtam: a szovjet tankokkal és szuronyokkal hatalomra segített Kádár-rezsim első kivégzettjei erdélyi származásúak voltak! A Marosvásárhelyen született Dudás József és Krassó-Szörény vármegyei származású Szabó János, a Széna tér legendás parancsnoka perében 1957. január 19-én, a fellebbezési jog megtagadásával, a legelső között hajtották végre a halálos ítéletet. Az is közismert, hogy a Corvin-közi harcok meghatározó egyéniségei, a magyarörmény

származású Pongrácz-fivérek ugyancsak Erdélyből, Szamosújvárról telepedtek át Magyarországra.

Lászlóffy Aladár Kossuth-díjas költő külön ciklust szentelt a forradalmi harcoknak. Ébresztő a forradalom első reggelén című költeménye egyetlen forradalmi antológiából sem hiányozhat:

„Köd van és statárium. A kivégzőosztag tán el se látna az elítéltig.

Egy nemzet tüdőgyulladása fő a ködben.

S egy tüdőlövés, ha köhögni mersz, már a góztól.”

A Bolyai Tudományegyetem perének kutatójaként az írói helytállással kapcsolatosan, hiteles levéltári dokumentumok alapján csak annyit fűzök hozzá: Lászlóffy Aladárt távollétében választották be a forradalom idején éppen alakuló ideiglenes diákszövetség vezetőségébe.

Visszatértek, a magyar-román határon tartották fogva. 1956 november végén tért vissza Kolozsvárra, a határ román oldalán kékre verték a körmeit.”

E rövid bevezető után következzenek az Adattárból azok a nevek, amelyeknek viselői minden bizonnyal örménymagyarok voltak.

Ábrahám Árpád Sepsibükszádon született 1914. febr. 16. (Hetényi Varga: 1915. febr. 14.) Letartóztatásakor (1957. nov. 1.) torjai plébános. A Szoboszlai-perben halálra ítélték. Kivégezték 1958. szept. 1-jén Temesváron. Emlékére szülőfaluja általános iskolája 1997 októberében felvette a nevét. Az iskola előtt emlékmű áll.

Iskoláink névadói sorozatból:

Ábrahám Árpád (*1915 Sepsibükszad –†1958. X. 11. Jilava) torjai plébánost 1957-ben tartóztatta le a Securitate, állítólagos „beismerő vallomása” miatt ítélték halálra és a jilvai börtön zéros cellájában kivégezték. (Forrás: Híres örmények Metapédia) Amikor az örmény gyökerű római katolikus papokat

vettem számba, nem ismertem a fenti forrást, ezért nem írtam róla. Most pótolom: Sepsibükszádon született 1914. február 16. Pappá szentelve 1938. június 28-án. Szolgált Gyergyóhadason 1940-ben, mint adminisztrátor, Kolozsváron a Szent Mihályban (1942), mint káplán, 1943–1946: Homorodkarácsonyfalván, mint adminisztrátor, majd 1946–1957 között Altortján plébános. 1957-ben letartóztatják. A Szoboszlai-per vádlottjaként halálra ítélik. 1958. október 11-én Zsilaván kivégezték. (Megjegyzés: A Magyar Katolikus Lexikonban nem szerepel.)

Dermendzin Péter (*1938. VII. 24. Vinga, Arad m.) aninai (Arad m.) plébánost 1970-ben tartóztatta le a Securitate. Nagyváradon nyolcévi börtönre ítélték, ebből szabadlábra helyezéséig két évet Nagyváradon, Vacarestiben és Nagyenyeden töltötte le. Jelenleg Németországban él. (Forrás: Híres örmények. Metapédia)

Gogomán Gábor 1940 előtt Tordán a Magyar Párt titkára volt, 1945 után Kolozsváron ügyvéd, a forradalom napjaiban fellekereste Márton Áront, tanácsot akart kérni. 1957 tavaszán tartóztatták le. Mivel semmi érdemlegeset nem lehetett rábizonyítani, a kolozsvári Katonai Bíróság 3 évre ítélte. Szamosújváron, majd a Peripravához tartozó Grinden, a Brailai Nagyszigeten, Salcian töltötte le büntetését. Szabadulása után egészen 1964-ig kényszerlakhelyen volt a Baragánban. Hazatérése után a 70-es évektől jogtanácsos volt Zilahon. Elhunyt.

Govrik László Érkörösön született, 1930. augusztus 25-én. Letartóztatásakor (1959.

szept. 6.) Zilahon dolgozott. A társadalmi rend elleni izgatás vádjával a kolozsvári Katonai Bíróság 4 év fogházra ítélte, amit teljes egészében kitöltött a szamosújvári börtönben. 1963. szeptember 6-án szabadult. Hazatérése után a szatmári Kölcsey Gimnázium esti tagozatán befejezte középiskolai tanulmányait, később Szatmárnémetiben egy

textilipari szövetkezetben volt technikus. 1986 óta Magyarországon él.

Györfi Árpád Egy gyergyószentmiklósi titkos csoportosulás vezetője. A csoport tagjai 1957 elején Szentmiklóson az iskola és más épületek falaira írtak rendszeres szövegeket. A csoportra vonatkozó iratok nem kerültek elő.

Balta János

...fényleni fognak, mint a csillagok Rehabilitálni a politikai elítélteket!

Vasárnap délután az arad-belvárosi katolikus templomban p. Ferencz Ervin ferences szerzetes a Szoboszlaj-per 57 elítéltjének egyikéről, a cellatársról, Karácsonyi István minorita atyáról beszélt a nagy számú híveknek. „45 évvel ezelőtt, november 9-én, talán pontosan ebben az órában, amikor a Luciu Giurgieni-i kényszermunkatáborban a 300-400 politikai elítélttel együtt befejeztük az egész napi robotolást, meghalt István testvérünk, akinek a távozása marokra szorította a szívünket” – kezdte az ártatlanul elítélt minorita atya életének, sanyarú sorsának az ismertetését.

Karácsonyi István 100 évvel ezelőtt Aradon született, a ministrálást éppen a minorita templomban kezdte, majd az érettségit követően beiratkozott a teológiára. Rómában, Assisiben, Páduában tanult, majd Nagybányára neveztek ki plébánosnak, de hazahívták Aradra, ahol akkoriban a minorita rendházban 12 minorita atya dolgozott, mivel sem Mikelakán, sem Ségában nem volt még katolikus templom. Ő hittanárként tanított az iskolában, ha szükséges volt, betegeket látogatott, és szívvel-lélekkel gyakorolt az orgonán. Rajongott az egyházi zenéért, a politika soha nem érdekelte. A kommunizmus megerősödésével azonban elkezdődött a szerzetesek üldözése, akiket

Páter Ferencz Ervin

1950. augusztus 20-án, Szent István ünnepén összegyűjtötték, majd Esztelneken, illetve Máriaradnán különítették el őket. 1956-ban Magyarországon kitört a forradalom, amihez Karácsonyi Istvánnak csak annyi köze volt, hogy Torján járt, ahol Ábrahám Árpád barátjánál Szoboszlaj és társai a rádióban hallgatták a magyarországi híreket. Mivel őt a politika nem érdekelte, pihenni vonult egy másik szobába, ennek ellenére, ő is felkerült a gyanúsítottak névsorára, és hiába bizonygatta minden sorstársa, hogy neki semmi köze az egészhez, ő semmiről sem tudott, a temesvári perben őt is 22 évre ítélték. Egy cellában őrizték őket 5-6 évig, amikor egész nap együtt voltak, és

mivel nem imádkozhattak egész idő alatt, valamivel ki kellett tölteniük az időt, el kellett terelniük a figyelmet a nyomorúságos életükről, ezért tanulni kezdtek. Az elítéltek közül egyesek németül, mások angolul vagy franciául tudtak, ezért egymást tanították. Köztük Karácsonyi valóságos vezéregyéniséggé nőtte ki magát a csodálatos adottságai, az élni akarása, vidámsága, a lélekben megtörtek vigasztalása, az énektudása révén. Mivel rajongott a zenéért, a munkatáborban sokat énekeltek, ott komponálta a „börtönmisét”, amelyiknek a kottáit a bundás melegítőjének a bélésébe rejtette. 1963-ban enyhült a rendszer szigora, 6 év teljes elszigeteltség után a családjuknak is megírhatták: élnek. Talán éppen ez volt a baj, mert Karácsonyi ott-honról csomagot kapott, amiben azélelem mellé egy olyan jelt is betettek, amiből rájött: Gruber Ernő minorita testvér már nincs az élők sorában.

Mivel azonban István testvér súlyos szívbeteg volt, november 9-én, estefelé, miután befejezték a napi munkát, Isten kiszabadította lelkét a fogságból. Egy velük raboskodó asztalos, Páll András koporsót készített számára, majd szigorú felügyelet mellett, a legszerényebb körülmények között elhantolták. Ervin atya mikorra visszaért a temetésről, az elhunyt relikviáknak számító dolgait a fogolytársak ellopták, tehát semmi tárgyi emlék nem maradt tőle.

Maga 1965-ben szabadult, a világ végének számító Tornyára helyezték, s mivel Arad közel volt, meglátogatta Karácsonyi István családját, akiknek beszámolt a történetekről. A család a belügyminisztériumnál kérvényezte az elhunyt földi maradványainak Luciu Giurgieni-ből való hazahozatalát, amit jóvá is hagytak. Mivel maga ismerte a temetés helyét, a család kérésének engedve, a helyszínre utaztak, ahol

megtalálta az ismert halmocskát. A táborvezető kijelölt 4-5 rabot a holttest kihanatolására. Mivel sem a családtagokat, sem jómagát nem engedték a helyszínre, az emberek kétnapi keresés után sem találták azt meg. Az akkor érthetetlen dolog a hazatérése, vagyis a Tornyára történt visszavonulása után világosult meg, amikor az „illetékesek” keményen megdorgálták, amiért engedély nélkül elhagyta szolgálati helyét, hogy közreműködjön egy politikai elítélt földi maradványainak a hazahozatalában.

Karácsonyi István most is ott pihen Luciu Giurgieni-ben, ahol sírjának a halmocskáját eltüntette az idő. Tíz évvel ezelőtt a magyar köztársasági elnök kitüntette az ártatlanul elítéltet, egy évvel ezelőtt a román államfő is megígérte: minden ártatlanul, politikai nézeteiért elítéltet rehabilitálnak, de semmi nem történt. A politikai nézeteikért ártatlanul elítélt, halálra kínzott embereknek a rehabilitálását a rendszerváltás óta egyetlen politikai párt sem vállalta fel.

Páter Ferencz Ervin bátran kijelentette: nem szabad megfélemlenünk az ártatlanul megkínzott emberekről, akiknek a hozzátartozóik a nyugvóhelyeiket sem ismerik. „Ha az emberek úgy tesznek is, mintha megfélemlenkeztek volna róluk, Isten nem felejt, az Ő igazsága mindenképp megvilágosodik: mert akik az igazságban hallatták szavukat, fényleni fognak, mint a csillagok” – fejezte be a minorita templomban megtartott beszédét p. Ferencz Ervin ferences szerzetes, a szárhegyi ferences kolostor igazgatója.

(Nyugati Jelen – 2008. november 11.)

(Szerk. megjegyzés: Ervin atyát 2014. augusztus 1-től Csíksomlyóra helyezték)